

Mediteranska trgovačka republika Dubrovnik pred izazovom oceana

U radu autor traga za strukturama zbog kojih mediteranske trgovačke republike, a među njima i Dubrovnik, nisu uspjele odgovoriti izazovu novootkrivenih oceana i kontinenata. Zaključuje da je unutarnja struktura trgovine (i društva) bila zasnovana na zastarjelom srednjovjekovnom obrascu i međusobnoj netrepeljivosti što je Mediteran od ranoga novovjekovlja učinilo trajno marginaliziranim dijelom svijeta. Ipak, iznenađujuće je da su Dubrovnik i ostale mediteranske republike cijelo vrijeme bile ugledne europske države, a Dubrovačka Republika k tomu i jedino kontinuirano pribežište hrvatske kulture.

Ključne riječi: Dubrovačka Republika, Mediteran, geografska otkrića, rani novi vijek.

Unatoč dvadesetostoljetnim metodološkim mijenama u povijesnoj znanosti, te pomaku znanstvenog interesa od *ključnih* događaja prema istraživanju procesa dugog trajanja, još uvijek se 1492. godina – godina u kojoj je zapravo jedan fantast dojedrio do *novog svijeta* a da pritom nije niti znao gdje se zapravo iskrcava – drži ishodišnom točkom novog, modernog svijeta!¹

Stoljeće koje slijedi u hrvatskoj je povijesti omeđeno dvama sudbonosnim događajima: krbavskom bitkom 1493. te bitkom kod Siska 1593. Dakle, s jedne strane srazom kasnosrednjovjekovne, još od Andrije II., viteške Hrvatske s turskim imperijem – koji je koristeći se podatnim tлом što su ga u balkanskim carstvima priredili dezintegracijski društveni procesi, stupio na prag središnje Europe – te s druge strane, sisačkom bitkom kojom je konačno zaustavljeno tursko napredovanje hrvatskim prostorom.²

Tijekom tog stoljeća, dok su se sretniji europski narodi nastojali prilagoditi uvjetima što ih je nametala novouspostavljena, jedinstvena povijest svijeta, Hrvatsko je Kraljevstvo pod akindžijskim navalama gubilo vlastito biće, koje je nepovratno otjecalo rijekama prognanika. Tada je na razrušenim i popaljenim domovima začel fatalni, meki trbuh Hrvatske.

¹ Sažetak ovog rada pročitan je na znanstvenom skupu održanom prosinca 1993. u Dubrovniku, koji je tada još uvijek bio pod opsadom, u povodu 500. obljetnice Kolumbovog putovanja.

² Vidi: T. Raukar, Turci i hrvatsko kasnosrednjovjekovno društvo, *Historijski zbornik XXXVII* (1984), 247-254.

Istodobno posvemašnoj dezintegraciji srednjovjekovne Hrvatske, dalmatinske komune iz razdoblja razvojnog zastoja, što je obilježio posljednje tri četvrtine XV. stoljeća u sudbonosnom zagrljaju gospodarice laguna, ulaze u višestoljetni proces potpune gospodarske i kulturne marginalizacije.³ Jedina je od svih hrvatskih zemalja Dubrovačka Republika, sačuvavši politički subjektivitet, makar načelno bila u prilici odgovoriti velikomu povijesnom izazovu oceana. Taj odgovor omogućuje, ali naravno i zadaje, ukupnost njezina dotadašnjeg razvitka.

Nas ovdje poglavito zanima onaj odgovor što ga je ponudila Republika kao povijesni kolektivitet, a moguće ga je odčitati jedino iz razvojnih procesa, imajući pritom čitavo vrijeme na umu tipologiju njezinoga društva, kojega valja komparirati sa usporedivim društvima suvremene Europe.⁴

Iz tmuše ranosrednjovjekovnog nepoznavanja Dubrovnik nam izranja kao tipična mediteranska komuna koja u krilu Istočnog Carstva, a na antičkoj baštini, postupno izgrađuje svoje institucije s lako prepoznatljivim ciljem: U povoljnom se trenutku otrgnuti od suverena i zaživjeti vlastiti politički san! Gospodarsku podlogu ovakve koncepcije osigurava zarana dobro organizirana posrednička trgovina. Međutim Venecija, tipološka posestrima odnjihana u krilu istoga carstva, zahvaljujući svojoj idealnoj ukotvljenosti pred pragom središnje i zapadne Europe, uspijeva početkom XIII. stoljeća preuzeti nadzor nad čitavim Jadranom, te na razvalinama Bizanta izrasti u presudnu silu onodobnog svijeta. Ta je prekretna politička promjena, uzevši u cjelini, uspjela usporiti, ali očito ne i zaustaviti zacrtani program dubrovačke komune. Naime, u protivnom ne bismo mogli objasniti kako Dubrovnik tako spremno, s izgrađenim institucijama, zamašnim gospodarskim resursima, kao i s državničkom samosviješću dočekuje zadarski mir 1358., kojim kao sastavni dio Kraljevine Dalmacije ulazi u sklop Hrvatsko-Ugarske države.⁵ Usljedit će, unatoč povremenim oscilacijama zavisnim od trenutne suverenove moći, ponovno ubrzavanje procesa političke emancipacije, gospodarskog rasta oslobođenog političkih stega, te potpune kulturne afirmacije Dubrovnika.⁶

Temelj je takvoga gospodarskog rasta bila fino i strpljivo otkana mreža trgovačkih emporija-kolonija kojom je Dubrovnik premrežio i praktički zarobio zemlje balkanskog mu zaleđa, nametnuvši im, sasvim usporedivo mletačkom modelu, svoju luku kao nezaobilazno mjesto razmjene. Ipak, sve to ne bi bilo

³ Vidi. T. Raukar, Komunalna društva u Dalmaciji u XV. st. i u prvoj polovini XVI. st., *Historijski zbornik XXXV* (1982), 43-118.

⁴ Zbog gotovo nepregledne literature ovdje će uglavnom biti citirani samo oni radovi koji znanstvenim aparatom sumiraju dotadašnje znanstvene diskusije ili nude posve nove okvire sagledavanja problema.

⁵ V. Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808.*, sv. 1, Zagreb 1980, 59-80. – Donosi najiscrpniji prikaz odnosa Mletaka i Dubrovnika u razdoblju od 1204. do 1358. godine. Naglasiti je kako se taj prikaz, kao i ostali, konceptijski oslanja na davne radove Š. Ljubića.

⁶ I. Prlender, u: *Zlatno doba Dubrovnika*, Zagreb 1987, 274-276.

dostatno za izlazak na veliku scenu svjetske povijesti da Dubrovnik nije, više od stoljeća prije Kolumba, otkrio Ameriku nadohvat ruke! Naime, ako Braudel drži uputnim pribaltičke prostore, što su bogatstvom sirovina koje iznose na sjeverno-europska tržišta imali presudnu ulogu za uspon Antwerpena ili Amsterdama, nazvati *Amerikom na dohvat ruke*,⁷ onda mi s još mnogo više opravdanja možemo tako nazvati neprijeporno dubrovačko gospodstvo nad tada otkrivenim rudnim bogatstvom balkanskih zemalja. Srebro, bijelu kovinu čije istraživanje, organizaciju iskorištavanja, nerijetko i samo vlasništvo nad jamama, potom izvoz, pa čak i državne carine, karavanski prijenos do Jadrana te izvoz na prekomorska tržišta, uz ogromnu dobit državne joj kovnice, ljubomorno monopolistički drži u svojim rukama dubrovačka država. Stupanj ushićenosti balkanskih zemalja možda najbolje izražava činjenica da im Dubrovnik sasvim iznimno *prepušta* i maloprodaju po njihovim trgovištima.⁸ Za sve pokušaje balkanskih vladara da se oslobode dubrovačkoga ekonomskoga gospodstva Republika je uvijek znala pronaći efikasan odgovor.⁹

Raspolažući stalnim dotokom bijele kovine u svoj glavni grad, u za tadašnju Europu spektakularnim količinama, Dubrovačka se Republika mogla nametnuti kao istinska gospodarska velesila. Tako su naime stjecani kapitali kojima se moglo, uz dovoljnu količinu gotovoga novca, kupiti baš ona trgovačka roba što je u svjetskoj razmjeni obećavala najviše profite. Kolika je tada potražnja za novcem, možda najbolje svjedoči podatak da kad bi prebogat Mleci opremali brodove na Levant, što su im trebali donijeti proizvode za plasiranje na zapadna tržišta, u gradu bi na lagunama nedostajalo novca za svakodnevnu razmjenu među pučanstvom. Sve do povratka galija!¹⁰ (Rečeno, naravno svjedoči i o pokretljivosti trgovačkog kapitala, okupljenog iz svih društvenih slojeva, jedne mediteranske trgovačke republike u osvit novoga vijeka). Iz tog je vremena i onaj toliko poznati citat kako se katalonska vuna – tada jedna od najtraženijih sirovina za manufakturnu proizvodnju – kupuje balkanskim srebrom, kako bi se u Dubrovniku mogle proizvesti najfinije tkanine za levantska i sve zahtjevnija balkanska tržišta.¹¹ Jasno je da će profiti iz ovakvih dalekosežnih poslovnih aranžmana silno utjecati na rast dubrovačkog brodarstva i svega onoga što uz njega ide, a sve u cilju da se unutar monopolizma trgovačke republike zatvori potpun reprodukcijски tok. Bijela kovina i na njezinoj vrijednosti uzrasla pomorska snaga Dubrovnika učinit će ga, ako ne ravnopravnim, a ono nedvojbeno respektabilnim konkurentom Mletaka i otvoriti mu dotad nedostupna tržišta.

⁷ F. Braudel, *Vrijeme svijeta, Materijalna civilizacija, ekonomija i kapitalizam od XV. do XVIII. stoljeća*, Zagreb 1992, 235. itd. (dalje: *Vrijeme svijeta*).

⁸ *Istorija srpskog naroda*, sv. 1, Beograd 1982, 268-277 (D. Kovačević-Kojić).

⁹ I. Prlender, *All Sieges of Dubrovnik - Sve opsade Dubrovnika*, Zagreb - Dubrovnik 1993, 13-20.

¹⁰ F. Braudel, *Vrijeme svijeta*, 140-141.

¹¹ B. Stulli u: *Zlatno doba Dubrovnika*, Zagreb 1987, 19.

No, doskorašnja će pojava Turaka na Levantu i u jugoistočnoj Europi uzdrmati ovaj već uhodani sustav.¹² Nedugo zatim urušit će se zbog gubitka izvorišnih točaka – rudnika.¹³ Iako će Republika, zahvaljujući koliko svojoj legendarnoj diplomatskoj vještini toliko i stvarnim potrebama golemog carstva u nastajanju, uspjeti pronaći *modus vivendi* s Visokom Portom, te gotovo u cijelosti sačuvati sustav svojih trgovačkih povlastica na prostorima nekadašnjih balkanskih carstava, srebrna je rijeka zauvijek bila zaustavljena!¹⁴ Nemogućnost eksploatacije Novog Brda i Srebrenice, samo najslavnijih iz niza dragocjenih, ali gotovo iscrpljenih rudišta, vraća dubrovačku posredničku trgovinu na poziciju iz prethodne povijesne etape. Ponovno se može vršiti tek skromna razmjena sa zaleđem, izuzevši jedino neizbježnu trgovinu solju. S proizvodima balkanskog mu zaleđa, Dubrovnik više nema što tražiti na velikim svjetskim tržištima.¹⁵ Republika ostaje bez svoje srebrne osi što ju je uspela na veliku scenu svjetske povijesti istodobno kada se mletačka os ozbiljno uzdrmala. (Važno je naglasiti da se sve to zbiva prije velikih geografskih otkrića!). To je ona os što je preko Beča i Augsburga išla do sjevernih luka dijeleći Europu na dvije zone. Na margini jedne od njih još uvijek su se krili doskorašnji veliki, ali i relativno kratkotrajni, protagonisti – Španjolska i Portugal. Ta muko-trpno građena, i također ljubomorno branjena, mletačka os nastavljala se obalom istočnog Jadrana sve do Levanta.¹⁶ Sada je i ona bila dovedena u pitanje zbog burnog izdizanja teritorijalnih država kojima je – bilo je sve očitije – pripadala budućnost. I to se sve zbiva prije Kolumbova pošastja!

Osmanlijsko opkoljavanje istočnog Mediterana i pad Carigrada uzrokovali su nestabilan dotok mirodija kroz vojnički imperij na obale Levanta stavljajući trgovačke republike i Mletke i Genovu i Dubrovnik pred gotovo nesavladiv životni problem. Rješavat će ga različito!

Genova, u skladu sa svojom tradicijom, nastoji kondotijerskim akcijama parirati Visokoj Porti, ali ubrzo, posebice nakon pada Hiosa, postupno počinje odustajati te oduvijek sklonija modernizacijskim zahvatima, nastoji pronaći kompenzaciju na još ekonomski pritajenom zapadnom Sredozemlju, i ne sluteći kako upravo polaže temelje za još jedan svoj, doskorašnji, *zlatni vijek*.

Mleci, sa svojih i inače čvršćih pozicija na Levantu, ulaze u jedan višestoljetni odnos uzajamnog iscrpljivanja s golemim carstvom, vjerujući kako će kombiniranjem očuvanja monopolističkih pozicija i povremenim vojnim sučeljavanjem, a

¹² V. Foretić, Povijest Dubrovnika sv. 1, 201-216.

¹³ Ovoj prijelomnici, što je naložila prestrukturiranje dubrovačkog gospodarstva, dosada ne samo da nije posvećena dovoljna istraživačka pažnja, nego nije niti uočen njezin presudni značaj.

¹⁴ I. Prlender, Sve opsade Dubrovnika, 18-20.

¹⁵ O odlikama posredničke trgovine prije uspona rudarstva vidi: B. Stulli, *Povijest Dubrovačke Republike*, Dubrovnik - Zagreb 1989, 19-22.

¹⁶ F. Braudel, Vrijeme svijeta, 132-135.

pouzdaajući se u, vjeruju, nedostižnu premoć na moru, ponoviti svoj najveći uspjeh i likovati nad još jednim sunovraćenim carstvom. Dugoročno ovo će se rješenje pokazati pogubnim. Istina, Venecija je uspjela zamoriti, pa i iscrpiti imperij, ali se i sama pritom skršila. Uostalom, nije imala ni snage ni volje poput Genove istraživati posve nova rješenja, već je, u maniri umornih kolektiviteta pred zalazom, tvrdoglavo ustrajavala na prastarom, u suštini srednjovjekovnom obrascu. Doduše, donekle će se okrenuti *terrafermi*, stečenoj neposredno pred kraj zlatnoga doba, zemljišnom posjedu i industrijalizaciji, ali i vjerojatno najkobnijem rješenju – petrificiranju trgovačkog kapitala u vlastitoj ljepoti. Jer upravo se tada, vrlo naglo, uz potrošnju dostojnu klasičnih carstava, izgrađuje onaj čudesni grad na lagunama koji postaje mjestom jedinstvenoga, neponovljivog udavljenja.¹⁷

Dubrovnik je sukladno vlastitoj tradiciji tražio svoj put. Nije imao genoveške hrabrosti, ali ni mletačke tvrdoglavosti i ukotvljenosti. Razvlašteni gospodar balkanskoga srebra, s akumuliranim zavidnim kapitalima, nije mogao u svom skučenom državnom teritoriju tražiti izlaza. Zato se okreće moru na kojemu ima dugostoljetno iskustvo i sjajnu pomorsku tradiciju. Tako će se oni zavidni kapitali, nekoć ostvareni uzduž srebrne osi, pretvarati u nove i nove kare broskog prostora, namijenjenog ponajprije slobodnoj plovidbi. Jer sačuvana monopolistička pozicija u balkanskom zaleđu više ne daje dovoljno robe ni za od ranije postojeću trgovačku flotu.¹⁸ Tada su se počele ispisivati one toliko omiljene stranice dubrovačke povjesnice kada zastava svetoga Vlaha uspostavlja veze među najudaljenijim odredištima, a brodovi dubrovačkih patrona i kapetana godinama ni ne zalaze u matičnu luku. Obično se kaže kako je tadašnja trgovačka flota naše trgovačke republike po nosivosti bila gotovo ravna mletačkoj, ili da ju je čak i premašivala.¹⁹

I doista, Dubrovnik nije nikada ni prije ni poslije ovog povijesnog trenutka raspolagao brojnijim brodovljem. Ali koliko je stvarne snage od toga dobivala dubrovačka država? S kakvim je društvenim posljedicama sada valjalo računati? Je li to doista bio sretno uloženi trgovački kapital i je li podatak o najvišem postignutom stupnju uspona trgovačke mornarice bio dovoljan da odmah to vrijeme uvrstimo u *zlatno doba Dubrovnika*? (Neka nas ne zavaraju kulturne prilike XVI. stoljeća, poglavito njegove prve polovine. Jer, nije li mletačka Dalmacija upravo u stoljeću kada je dospjela pod duždevu vlast i slijedom toga u stanje potpunog gospodarskog zastoja, hrvatskoj kulturi podarila najznatnije prinose!?). Na ovako postavljeno pitanje najtočnije i najneposrednije odgovara ponašanje onodobnih poslovnih ljudi u Dubrovniku, kao i mjere što će ih poduzimati vlada Republike.

¹⁷ Isti, 177-199.

¹⁸ O razvitku dubrovačke trgovačke flote, kao i o njezinu značaju za gospodarsku i opću povijest vidi: V. Foretić, *Povijest Dubrovnika*, sv. 1 i 2.

¹⁹ Pred historiografijom tek stoji zamašan zadatak sustavnih kvantifikacijskih istraživanja povijesti dubrovačke trgovačke flote.

Iako se na hirovitu tržištu ratne i ine konjunktura – posebice za rata Prve lige (1538-1540), kada su se s Turcima sučelili Papa, Austrija i Mleci – postižu veliki uspjesi, pa se dobit iz vozarina povećava za tri do četiri puta u odnosu na mirnodopske prilike, a za rata Druge lige (1570-1573) za čak šest do sedam puta. Već je 1575. Dubrovačka Republika prisiljena udariti 20% poreza na prihode svojih građana stečene kamatom na glavnice položene u strane banke! Možemo biti sigurni kako se radi o vladinoj reakciji na poodavno započeti bijeg kapitala preko državnih granica. Međutim, ni tako visoka stopa nije uspjela zaustaviti opći trend, pa već 1640., prema objavljenom proračunu, državljani Republike u stranim bankama imaju položenih 680.000 dukata. A to je veći iznos od tada ukupne svote uložene u pomorstvo i trgovinu.²⁰ Pa ni sama država nije znala umaći istoj zamci. Jer i ona vlastita sredstva polaže u strane novčarske zavode umjesto da ustraje u pokušajima aktiviranja trgovačkog kapitala.²¹

Redovite smjene konjunktura i kriza uvlačit će cijelo društvo u nestabilnost, budući se naglim ulaganjem u razvoj trgovačke mornarice uvuklo najšire slojeve pučanstva u gotovo avanturističke pothvate kratkoga daha, pretvarajući mnoge u gospodarske izgnanike, a u samom gradu i državi izgrađujući infrastrukturu – brodogradilišta i popratne djelatnosti – koja je bila i suviše izložena hirovitosti međunarodnog tržišta.²² Značajan je i odljev trgovačkog kapitala kroz upravo tada najintenzivniju izgradnju ladanjskih objekata. (Zamislite koliko je karavana moralo sići do mora kako bi se namaknulo dovoljno novca za podizanje samo jednog ljetnikovca, primjerice onog Petra Sorkočevića u Lapadu!). Kao da je za to doba ispisana rečenica: «Još živemo, ćerce, od ljepote onijeh dana!»²³

Neophodno nam je razriješiti još jedno pitanje: Je li još uvijek održiva tvrdnja kako su velika geografska otkrića, sama po sebi, uvela Mediteran u stanje duboke recesije? Najprije razgraničimo: za stanje na Mediteranu, točnije na Levantu, kudikamo je presudniji portugalski pothvat – otkriće morskog puta do Indije – nego španjolsko otkriće Indija (Amerika). Jer mirodije su još uvijek, uz bijelu kovinu, najtraženija roba. Devet od deset potrošača živi na sjeveru Europe, a već 1504. mletačke galije u Aleksandriji ne mogu pronaći niti jedne jedine vreće papra. Novi gospodar mirodija je portugalski kralj-trgovac, koji ih izravno, novim putem, šalje u Antwerpen. Tako se Veneciji odsijeca mogućnost stjecanja bijele kovine – ključa levantske trgovine.²⁴

²⁰ J. Lučić, Društveni odnosi u Dubrovačkoj Republici od XVI. do XIX. stoljeća, *Društveni razvoj u Hrvatskoj od XVI. do početka XX. stoljeća*, Zagreb 1981, 153-173.

²¹ Doduše, Republika je pokušavala nizom upravnih mjera smanjiti troškove i uvećati prihode, te se tako suprotstaviti sve očitijoj depresiji. Međutim, svi su ti pothvati tek donekle ublažavali problem, ali ga - naravno - nisu mogli riješiti.

²² J. Tadić, Organizacija dubrovačkog pomorstva u XVI. veku, *Istorijski časopis 1* (1948) – pruža temeljne podatke.

²³ I. Vojnović, *Dubrovačka trilogija*, Zagreb 1902, 69.

²⁴ F. Braudel, *Vrijeme svijeta*, 138-139.

Ali još prije nego što se u Europi počnu osjećati prve gospodarske posljedice velikih geografskih otkrića, na Mediteranu se javlja, iz početka nenametljiva ali sve poduzetnija, konkurencija trgovačkog brodovlja što ga grade već osvojenom gospodarstva teritorijalnih država, koje će unutar novog rasporeda snaga «kapitulacijama» postupno učiniti gotovo bezvrijednim povlastice što ih na Levantu još uvijek uživaju drevne trgovačke republike. Sjetimo se samo koliko je Dubrovnik uložio energije u sukob s Francuskim Kraljevstvom, koje tada tek skromno participira u ekonomskim blagodatima otkrića novoga svijeta, a nije uspio unatoč povlaštenju položaju sultanovog haračara?!²⁵

Valja naglasiti kako su novija istraživanja jasno pokazala da su i zemlje poput Nizozemske ili Engleske presudne kapitale za izgradnju kolonijalnih imperija stekle upravo poslušajući na istočnom Sredozemlju.²⁶ A Elizabetina je Engleska tek na uporno inzistiranje Levantinske kompanije, koja pristaje snositi sve troškove, odlučila u Tursku poslati svoga prvoga stalnoga diplomatskog predstavnika.²⁷ Naravno, sasvim moderne kompanije, poput spomenute, što su zasnovane na dioničkom kapitalu, u starim srednjovjekovnim trgovačkim društvima ne nalaze doraslog suparnika. Jer i Mleci i Dubrovnik će ustrajati na tradicijskom pristupu organizacije trgovine.

Da s geografskim otkrićima centri moći nužno i po svaku cijenu ne sele na sjever Europe ili na atlantske obale, divno poriče genoveški izuzetak. Kao što je već spomenuto, ova se republika još prije otkrića okreće zapadnom Sredozemlju, ali i brižno izgrađuje najmoderniju financijsku infrastrukturu onodobnog svijeta. Kad se uslijed španjolsko-engleskih zapletaja i carske politike slome Fuggeri – te dođe do njihova potpunog financijskog sloma (1557) – Genova je spremna preuzeti njihovu ulogu! Filipov politički novac iz Indija ubuduće neće ploviti preko Seville nesigurnim Engleskim kanalom. Nego na sjever dopijeva starim mediteranskim putem do Genove, a odatle se sve dalje obavlja mjenicama! Narednim će periodom od gotovo jednog stoljeća, kako je s mnogo razloga rečeno, Europom diskretno vladati Genova, to starodavno mediteransko središte. Tek potom doći će do svjetskog uspona Amsterdama pa Londona, koji konačno uspijeva uspostaviti istinsko nacionalno tržište, taj posve novi instrument ekonomske supremacije.²⁸

Dubrovnik, koji je u to doba mogao ponuditi samo zamašnu količinu slobodnog brodskog prostora, neutralnu zastavu i glasovite pomorce, ne može se u tim prijelomnim vremenima, kao država, održati na velikoj sceni svjetske povijesti. Iako je odrana najznačajnije novčarsko tržište istočnog Jadrana (s povremeno vrlo unosnim poslovima pomorskog osiguranja), ne uspijeva zadržati ni kapitale svojih

²⁵ V. Foretić, Povijest Dubrovnika II, 92 i d.

²⁶ F. Braudel, Vrijeme svijeta, 240.

²⁷ O vezama Dubrovnika i Engleske vidi: V. Foretić, Povijest Dubrovnika, sv. 2, 64-71.

²⁸ F. Braudel, Vrijeme svijeta, 185; 200-306.

građana, a kamoli poput Genove pridobivati strane – čak i mletačke.²⁹ Bez novovjekih rješenja, a ustrajući sve do svoje političke smrti na davno ispisanom srednjovjekovnom obrascu, zadanom kako tipologijom društva, tako i prirodom kapitala, pa i stanovitim prepoznatljivim konzervativizmom nekoć uspješnih kolektiviteta, Dubrovnik nužno klizi prema margini europskog razvoja.

Ali uz sve to njemu tek predstoji herojsko doba žestokog sučeljavanja s vladaricom Jadrana, koja također ne nalazeći novih rješenja biva upućena na bespoštednu borbu s davnim konkurentom oko siromašnih balkanskih tržišta, što ih je nekad bahatošću velike sile olako prepuštala.³⁰ Obje su republike priliku propustile još na Mediteranu. Obje će nestati u prvom krupnijem poremećaju europske političke ravnoteže. No taj usud, čak i uz manje stila, neće mimoći ni Genovu.³¹ U međuvremenu začudni je i neponovljivi Dubrovnik ugledna europska država i jedino kontinuirano pribježište hrvatske kulture.

Summary

Dubrovnik – A Mediterranean Trade Republic Facing the Challenges of the Oceans

The author has tried to detect the reasons why the Mediterranean trade republics, such as Dubrovnik, could not successfully face the challenge of newly discovered oceans and continents. He concludes that their structure and system of trade were essentially medieval, and these republics were constantly in mutual conflict. Therefore, starting with the Early Modern Age, the Mediterranean area became a marginalized area of the world. Despite that, Dubrovnik and other republics had kept their high reputation in Europe throughout the following period. Along with that, Dubrovnik remained a single permanent refuge of Croatian culture at that time.

Key words: Republic of Dubrovnik, Mediterranean, great discoveries, Early Modern Age.

²⁹ Vidi bilj. 20.

³⁰ I. Prlender, Sve opsade Dubrovnika, 25-26; V. Foretić, Povijest Dubrovnika, sv. 2, 79-84; 95-97.

³¹ Vidi: L. Vojnović, *Pad Dubrovnika I*, Zagreb 1908, 28.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI 37

U SPOMEN IGORU KARAMANU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

FF press

ZAGREB 2005.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 37

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Miljenko Jurković

Glavni urednik

Borislav Grgin

Uredništvo

Ivo Goldstein
Boris Olujić
Mario Strecha
Božena Vranješ-Šoljan

Tajnik uredništva

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Računalni slog

Boris Bui

Lektura i korektura

Ivan Botica

Tisak

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje dovršeno u listopadu 2005. godine

Naklada

400 primjeraka